

Studier Kritiker och Notiser.

Literär Tidning.

N° 24.

Torsdagen den 3 Juli

1841.

Hertha, Svensk-Dansk Nyårsgåva för 1841. Andra Årgången. Lund, Berlingska Boktryckeriet, 1840. (Med porträtter af Assar Lindeblad och H. P. Holst, samt 2:ne musikbilagor af Schwencke och O. Lindblad).

Nitidare än detta lilla verk har Swenska bokhandeln näppeligen något att uppvisa. Den sällsynta rena smak, som utmärker dess yttre, det lilsehwit glänsande omslaget med sina pressade firater, guldsnittet, det fina fasta papperet, det wärdade trycket förtjena i sanning en liflig utmärkelse. Harmas du, att wi med en anmärkning, som denna, inleda vår anmälan? Först hwilar ju ditt öga wid wertens yttre fägring, innan du undersöker de inre delarnas konstrika sammanhang, innan du fägnar dig åt doftet ur dess blomma.

Och ett doft hwilar äfwen öfwer dessa blad. Dig möter här en warm slägt af ungdomens och helsans wårfriska andedrägt. Gyllene frön slumra härinne. Det är dessa frön, dessa löften om framtid, som åt denna och dylika samlingar gifwa ett så eget, ett så rörande behag. De swita wäl många af dessa löften; men wi, i detta arma land, få trösta oss, om blida öden låta några af dem så mogna till blommor och frukt. Wid omwering och förgängelse äro wi wane: fasta endast en blick på Nordens wår, så obestämd, oregelbunden, genom ingen öfwegång förberedd: fasta en blick på vår forta sommar, hwars älsfliga fägring en enda frostinatt förhärjar! Som i naturens, så i diktens rike. Elgfröm, Stagnelius, Vitalis, och Mikander hwila i förtidiga graswar. Deras sommar blef så kort, och dess frostinätter för många och falla. Den swenska sångmön är hårdad wid förluster: många rusta sig wäl med jublande mod till torneret för hennes ära, men få hinna ens fram till arenan.

Och endast en och annan eröfrar priset. — Wå ingen förja, att dessa nybörjare äro så många: äro blott deras hjertan friska, deras wilja ärlig, så må man heldre, när de anträda sin färd, tillropa dem en uppmuntran, liksom Romarfolket fordom sina unga Horatier. Ty striden, som förestår, är hård och allwarlig, och af trenne, som uttåga, kommer nu, liksom då i Rom endast en åter.

Utom detta interesse för wår och ungdom, som Hertha väcker, finnes ännu ett annat, som gör oss denna diktsamling dyrbar: den wackra affigten, att andligen förena twenne närbeslägtade nationer. Om denna affigt är mycket ordadt. Det war också i wår för sin materialistiska hufwudrigtning öfwerflagade tid en stor företelse, att wetenskapen och konsten kunde uppträda för att stifta frid mellan politiskt söndrade bröder, och uppträda med eftertryck. Det höfdes ungdomen, framtidssläktet, att besegla denna försoning. En högsint wänskap sammanfnyter redan Sweriges och Danmarks äldre och yngre litteratörer, en wänskap, som räknar sina anor från Tegner och Delenschläger. Den herrliga lagerfesten i Lunds domkyrka sammanknöt, fastare än fredstractater det gjort, de båda systerfolkens på hwardera sidan sundet, liksom nu det yngre släktet, i minnet af skaldekoningarnas wänskap, mötas och omfamna hwarannan i sängen. Hertha är oss en ny Fridkulla: ware hon lyckosam som den gamla!

Med afseende på detta brödräsförbund har troligen äfwen D. F:s poem: "Fosterbröderna" fått den oförtjenta äran, att börja denna samling. Detta stycke är på långt när ej wärdigt sin signatur, och har förut varit af trycket utgifwit, ehuru med en annan titel, och i wår bokhandel tillgängligt. Det mottogs då af en föga gunstig och ingalunda orättwis kritisk.

Lifafullt framlägges det änyo, och endast med få förändringar, inför allmänheten. Kan det wäl redan wara med *D. F.*, som med Magister Rosiflengius i komedien: "de Bers, som vi har gjort i Fior, kaager vi op igien i Nar, hwilket er oeconomist nok, thi ellers maatte den poetiske Geist faae en Ulykke pa Siftningen?" Men härtill hysa wi verkliggen för stora tankar om *D. F.* Emedlertid är och blir "Fosterbröderna" ett mägta underligt stycke. Der skildras, huru trenne män, Dan, Nore och Seve i en liten julle tillsammans, på ett stormigt haf, bland mångahanda faror och försåt styra "till en ö med helig tempelal," der de och slutligen landstiga och knyta ett förbund i lif och död. Dan tecknas sålunda:

"Dan bär en krans af etelöfwet bladig.
Af fridens träd han (?) lånat har sin färg.
Den gröna glittrar gullgult mellanadig
Af tornar, fyllde tätt med åckerns (?) merg.
I Danes hand står styreskången stadig,
Som om den wore fastgrodd uti berg." . . .

Nore deremot sitter i sitt kopparkarnest,

"Och för hans årslag böljorna sig grufwa,
Och wrida sig omkring med ångsligt dån.
Ett swärdets klinga ses den blanka åra
I böljans brynsfor hugga djupt och såra."

Seve, klädd i björnhud, är jullens "styreman:"

"Det hwhita seglet, utaf stormar jägtadt,
(Ett swanen hästigt jagad af en örn)
Det sköter han med konstefarna händer
Och drager in och släpper ut och wänder."

Deffa utdrag torde wara prof nog på styckets knaggliga, skrapiga ottaver, på det bizarra och fantastiska i bilderna, det förwridna, skrufwade och oklara i uttrycket. Hr *D. F.* börjar synas och som en poetisk gåta, hwilken ingen blir klok på. Stundom och oftast har hans sångmö en originell och listig fysionomi, hennes inspiration rik och djers, hennes språk målande och warmt. Stundom är hon sjelfswäldigt tillgjord, hon är sökt och sirlig, hon är trumpen och obegriplig, och man häpnar för hennes mystiska miner. En sli originalitet, som hon då uppenbarar, är ifanning både oesterhärmlig och oesterrättlig.

A. B. har lemnat trenne stycken: "Unionen," "Fosterjorden" och "Aftonstunden," samt några mindre öfversättningar från österländska skaldar. Öfwer dem alla hwilar en gratiös ljufhet, som är hans poesi egen. Med ej wanliga skalbegäfwor förenar denne melodiske skald en känslans oskuld och innerlighet, en

tänkesättets upphöjdhed, ett "nobile pectus," som alltid intaga, om de och ej hänföra.

C. — *ens* "Till minne af Gutenberg" är wärdig sitt ämne. Deffa verser ega en rak, manlig hållning, ega något warmt och storsinnadt, och wisa en sida af hans skaldskap, som ej är den wanliga. Med all sin natur och friskhet förenar han eljest en wis idyllens ömhet eller en ej obehaglig hwardagslifswets trefnad.

S. — *gs* poesi är mild, som en blomma. Af hans här besintliga stycken wilja wi utmärka: "Fågeln, Blomman och Källan" för des rhytmiska lif, som gör att det nästan sjunger sig sjelfst; "Frisk Luft" för tankens adel och helga; "Morgonhymnen" för sin högtidliga orgelton; och "Blommornas tårar" för en wis barnslig näpenhet och jungfruligt behag.

Kan man, för att nyttja Tegners bekanta ord, lifna *S. G.* — *gs* poesi wid "en flod af skradt silfwer," så är deremot *Talis Qualis* "den skummiga strömmen." Denne skald har här lemnat fem lyriska stycken: "Hwad är drömma?," "Kärlek," "Gud, öfwer allt Gud," "Till Jenny Lind," och "Skaldebref till en wän," alla wackra, alla wittnande om sin författare: "magna sonaturus!" *T. D.* — *s* sångmö är en frisk, högrest flicka, med öppna, ädla anletsdrag, och klara, blåa, swenska ögon. En lyrisk lust spritter i hennes blod, stolta tankar och mycken oro arbetar i hennes unga hjerta:

— "Fri hon wille wara

Och tankens djupa werldshaf fri befara,
Och sedan fritt förtälja hwad hon såg. . . .
Det ledo icke alla." . . . (Sid. 101).

Denna oro, denna uppbrusande entusiasm, må icke förgätas wid karakteristiken af *T. D.* I dundersången till Hans Janzson med sina många "blirtar" hade denna vulkaniska lidelse sin egentliga eruption. I sednare stycken synes hans kraft mera lugn, hans inspiration mera medweten. Harmonisk är han dock ännu icke: idé och form äro ännu icke så innerligt sammanwurna, som hos den mognade konstnären. Techniska fel, och isynnerhet metrisk, skulle en mikroskopisk kritik här och der kunna anmärka.

I obunden form träffa wi widare af *T. D.* "Nattstycken," innehållande "Kärlekens," "Wanfinnets," "Minnets," "Bekännelsens," "Tillbedjans" och "Mötets Nätter." Här skildrar förf. en yngling, som älskat och uppoffrat en ung flicka, "den

swartögda Johanna," hans fostersyster. Arel — så heter ynglingen — afreser till akademien, underrättas der, att Johanna måst öfvergifwa hans föräldrars hus, och att ett torp i skogen nu hyser "henne och ännu en annan." Han skyndar tillbaka, men finner den unga modren wansinnig. Under en resa på kontinenten återfår hans sinne sin förlorade spänstighet och wi finna honom åter en stilla sommarnatt wid sidan af en annan flicka, Theresa, för hwilken han bekänner sitt förra förhållande till Johanna. Han urskuldar (?) sig på följande sätt: om du ställer en blomma ut i det warma solskenet, men glömmet att om qwällen hemta henne åter, och du om morgonen finner "blomstjelfen lutad och en blitrande frostperla i den sköflade kalken — du skulle begräta din ros, men skulle du äfwen hata frostperlan? Berodde det af hennes egen kraft, att bringa hellsa eller förderf? War icke förödelse nödwändigt förknippad med hennes tillvaro? Jag war en sådan härjare . . ." Theresa ryser, men lugnas, och morgonsolen finner dem sittande panna mot panna, hjerta mot hjerta. "Detta war kärlekens natt." — En annan natt se wi dem åter: åskan går, hela naturen är i uppror. Ånger, twiswel och hån rafa redan i Arels hjerta. Hans anletsdrag wisa "en stor wilssekommen själs strid." Theresa, skön, from, swärmsk, inspirerad knäböjer wid hans sida. "Her på dina knän, Arel — Gud är nära — bed, bed, bed!" — "Jag kan ej tillbedja," sade han. Och åskan går allt wildare. Hon upprepas sin bön. "Hwarföre bedja?" frågar han med ihålig röst. — "Arel, mörkt är i grafwen, mörkare på jorden — men Gud är nära — bed!" Men han bad ändå icke. Och åskan går ännu wildare. Med gränslös ångest hwissar hon: "Arel, min Arel, och litwål måste du bedja!" Med stadig röst svarar han: "wål så will jag bedja till min Gud! jag will tillbedja . . . dig!" I nästa ögonblick dödas hans "Gud," hans Theresa af blirten. Och nu ber han, men med fänens medwetslöshet. — Wid Theresas graf träffar han slutligen "den galna Johanna." "De se på hwarann som försoningen blickar på den darrande synden." Hon förlåter och dör. Arel irrar fridlös omkring: han hade ljugit — kärlek!

Se der hufwuddragen af denna wackra komposition, som wi ansett förtjenta af en närmare redogörelse. I allmänhet är koloriten klar, konturerna utförda med fria, friska drag, reflexionen warm och fann. "Wansinnets" och "Tillbedjans Nätter" äro

målade med nästan demonisk glöd, och öfwer den sednare hwilar något ryeligt skönt, som påminner om Frans Moor och hans förfärliga: "Jeh kann nicht beten!" Wackra landskapstafor äro Hemmet i "Minnets" och Åskwädet i "Tillbedjans Nätter." Drag fulla af snille glänsa esomostast, suckar fulla af menlighet förnimmer du då och då. Språket är fulltonigt och rikt, stundom (men ej ofta) öfwerlastadt, utswäfwande och lutande åt bredden. Korinnas warning, att ej så med fulla säcken, kan T. D. ibland påminna sig. Wi wilja nu widare anmärka några fel, som i vårt tycke widläda T. D:s diction. I sitt sträfwande efter styrka och objectiv åskådighet, hugger han stundom till med alltför handgripliga och massiva, hårda och styfwa uttryck för de finaste, mest abstrakta föremål, t. ex. "sommarnattens Iena slägt klättrar från stam till stam;" solstrålarna kallas på flera ställen solpilar; "kom under skuggan af min anda;" "månskenet ligger som en swepningsstjorta öfwer jorden;" "månen stack mig med sina kyliga strålar;" "morgonrodnaden slagar med de stora guldbingarna;" "den glödheta solglöden, lik en fallen engel, lyfter sig med slagande wingar;" "minnet slagar omkring henne med halfnötta wingar," o. s. w. A propos af "slagande," så tyckes det, som skulle för:s oro lifsom söka sig luft i bilder ur fogelwerlden: hans "skaldeduswa" — som han sjelf kallar henne — will ha allt bewingadt. Säsom ex. på dessa bilder, hwilka ofta återkomma, må nämnas: "ångrens gamflor;" "Nattfogeln i mitt bröst;" minnet heter "snöhwit fogel" och olycksfogel (N); "en roffogel har slagit sina hwaesa flor i min barm;" "anden reser sina wingar som en stormfogel;" samwetets örn har slagit sina flor i hans barm;" wid Theresas begrafning "slaxar en liflig sparf" in i litwagnen och hackar på kistlocket; och när processionen går ur kyrkan, slår åter en fogel ned på fönsterkarmen, o. s. w. Uttryck, som ej synas öf lyckade, äro: "stjernhimmelsens guldwirkade sammet;" "åskans örn tappade blirten ur sin klo." T. D. har också en wis benägenhet för fremmande ord, hwilka hwarcken genom sitt begrepp eller sitt större wälljud äro bättre, än de motswarande swenska, och hwilka i den högre stilen synas öf rakt förfärliga. Några exempel må wara tillfyllest: "Så länge hjertat icke blifwit dimitteradt ur den jordiska werelunderwisingsskolan;" själen's mission; "Theresas, den så allmänt ålskade Theresas, död wäckte konsternation i hela nesden," o. s. w.

En Rec. har anmärkt, att dessa Nattstycken woro "något à la Almqvist." Utom det att *L. D.*, liksom *A.*, till motto väljer perioder ur sin egen text, hafwa wi endast funnit ett ställe, som smakar af Richard Furumo, nemligen detta: "Menar du, att den, som klok kallas, med ett swart medvetandes ofrid, icke är tusen gånger olyckligare, än den som galen heter, med ett hwitt medvetandes frid?" (s. 173). Det är eljest en wanflig sak, det der bestylandet för imitation, som så ofta ligger våra Recer i munnen. I sin wälmening påstå de, att den och den imiterat det och det stycket. Likwäl hafwer mer än en gång så inträffat, att den och den aldrig sett det och det stycket.

"Slafwen med frihetskofard" är titeln på ett litet, men godt stycke, som synnerligen utmärker sig genom sin naiva, friska glädthet, och sin wäl genomförda idé. I *L—us* diction ligger något rörligt och retande, något fint och syndigt, något lent och älskligt: en och annan licentia i rimmet är tillräckligt ursäktad genom det skalkaktiga i tonen. Det måste göra läsaren godt ända in i själen, att det fina, glada wettet, som Leopold och hans wänner odlade med så mycken lycka, ännu eger sina målsmän i wår högtidligt alwarfamma, innerligt elegiska eller förnämt pjunkiga witterhet. En af dessa är *L—u*, och med honom tämlar Förf. af de förträffliga poemerna "En Parisercafé," m. fl. i sista årgången af Mellins Wintertextblommor.

Nu är att nämna de återstående mindre styckena. Af *B—* "Soppets Röst." Af *L—m* "Tre wisor af Burns" och "Stycket ur Ingemans Blade af Jerusalems Skomagars Commebog." Mot dessa öfversättningar kan en och annan anmärkning göras, t. ex. mot slutet af första wisan af Burns:

"Om Fröjd eller Sorg gaf min panna en kyß,
Med glädje jag ropte: wälkommen du Kyß!"

Det sista uttrycket är troligen en plump ur öfversättarens swenska penna. Huru i all werlden kan en swenskt man, och dertill så frisinnad, som *L—m*, helsa Fröjden, när den kommer och kysser skaldens panna:

"Wälkommen, du Kyß!"

"Fröjd" och "Kyß" synonymier! — Widare mot början af Skomafarens "Dödstankar:"

Swad wandrare blir icke trött af färden,

Swad lifwets gäst blir icke mätt af werlden?

Några allwarfamma metriskä fel böra också nämnas:

"Stormen båd' blomster och grenar afbräckt" —;

" — utspändt är stora tättet, himlarunden;" —
deroswan glimma Zebaoths härskaror," o. s. w. —
Af ... *M. M.* ... "Till Månen. Från Tyskan," och "Till Belie." Swad det sednare elegiska stycket widgår, wilja wi råda förf., att taga någon notis om metrikens i gemen och om cæsuren isynnerhet, så att han framdeles må undwika slika prosodiska kakofonier, som t. ex. första hexametern, hwilken i detta lilla stycke har många sina likar:

"Nyß från leende drömmen i morgonstunden uppvaknad."

Af *R. g'n* "Alltet." Af Victor "Jordens Himmel," "Flugan" och "En Far till sin Dotter." Af *S.* "Drömmen," takt, naiv och fri. Slutligen af *Niscander* "Till Sällström," i dennes minnesbok.

Bidragen från det wänliga Danmark äro följande: Af *E. Borgaard*, "Et Slag;" af *F. J. Hansen*, "Kongens Vandring" och "Sangens Tog;" af *Fr. Schaldemose* "Jettepiggen" (efter Chamisso, ehuru ej angifvit); "Frihed;" "Løgtemanden og Vandrerem," "Kongen og den Pise," "Moden;" af *H. C. Andersen* "Til Thorvaldsen" och "Billedbog uden Billeder" (En og Tyvende — Tredivte Aften). Endast wid dessa sistnämnda tillåter oss utrymmet att dröja. Den förra afdelningen af dessa Billeder är i swenskt öfvers. utkommen *). För en

*) Hos Ameen et Comp., Carlströna. 1840. 52 sid. Detta häfte innehåller af Andersen "1:sta—20:de aftenen," och desutom till på köpet af Öfvers. "21:sta aftenen." Detta tillägg handlar om ingen annan, än *Fr. Öfvers.* sjelf, neml. huru månen tittade in genom Öfverss fönster, och finner honom hyssefatt med läsningen af Andersens Billedbog. Widare förmåles, huru månen såg Öfvs. "taga en penna" och börja öfversätta samma bok; "men icke gjorde han (Öfvs.), som jag (månen) sett många andra, de der wäl nyttia hufvudet men icke hjertat, och leta i ordböckerna och wäga och wälja; han återgaf det ögonblickligen så som han såg det," m. m. Slutligen såg månen, huru Öfvs. funderede på "en prydlig dedikation till "Digteren," men då sade månen: "bry dig icke derom, jag will tala om allsamman för "Digteren" och det blir lika så godt." — Utan att uppehålla oss wid det dumdriftiga hos Öfvs., att i Andersens cykel insäta sitt eget sjelfstara opusculum, må endast nämnas, att i fall denne "hjerligt" Öfvs. äfwen tänker utgifwa den följande, i Sertha intagna afdelningen, så skulle han ej göra så illa, om han täcktes "nuttia hufvudet," litet mer, och ej begagna "hjerat," allena. Att "leta och wälja i ordböckerne" är ej heller så alldeles rasande, som Öfvs. förmenar;

fattig "knös" uppe i ett windsfönster berättar månen hwarjehanda saker, som månen sett aftonen förut eller eller samma afton. Förf. anmärker sjelf mycket riktigt i företalet, "at Billeder, jeg gifwer, ere ikke valgte." Detta är emedlertid rätt illa. Derföre äro och de flesta af dessa utkast, idel småsaker, utan innehåll, falla af snack och joller. En spenslig weskhet, en fadd sentimentalitet, en nästan sliskig sötma widläder dem. Öfwer sentimentaliteten är dock ej stort att undra, enär det är månen, som diktar, månen "sensiblare än hwilken ingen finnes," för att citera Vitalis. Ett så hårdt omdöme tål emedlertid att bewisas. Wi låna ur den swenska öfwers. Fjerde Aftonen, s. 11.:

"Jag war i går afton på en tyff komedi," sade månen, "det war i en småstad; en stallbyggnad war omgjord till theater, det will säga, båsen woro bibehållne och uppufsade till loger, allt träverket war öfwerdraget med brokigt papper; under det låga taket hängde en liten jernljustrona, och för att den, liksom på stora theatrar, skulle kunna gå opp, när sushörens flocka sade sitt: "Ringeling!" war der inmuradt ett upp och nervändt kar. "Ringeling!" och den lilla jernljustronan gjorde ett hopp på en half åln; — så wiste man (att?) komedien begynde (begynte?). En ung furste, som reste genom staden, bewistade med sin gemål föreställningen, och derföre war här proppfullt hus; blott under ljustronan war der liksom en liten krater. Här satt icke en själ; lusen droppade: "dropp! dropp!" Jag såg alltsammans; ty (!) der war så warmt derinne; alla luforna på wäggarna hade de måst öppna, och från alla luforna titade pigor och karlar in, änsfönt polisen satt innanför och trugade (!) med käpparne. Dätt inwid orkestern såg man det unga fursteparet i två gamla länstolar; i dessa brukade annars Borgmästaren och hans fru hafwa plats, men denna afton måste de sitta på träbänkarne, liksom det öfriga borgarfolket. "Der kan man se, att der är hög öfwer hög" war madamernas saktä anmärkning, och allt blef derwid (!) ännu mera högtidligt; ljustronan hoppade, pöbeln fik på fingrarna, och jag — ja månen war med på hela komedien."

Några deremot af dessa Billeder äro wärdiga förf. af Spelmanen och Improvisatören, t. ex. Femte Aftonen (om den fattige ynglingen på Frankrikes thron), Sjette (om grefve- och skalde-kronorna); Elfte (om bröllopsnatten), Femtonde (Emigranterna), Tjugofjerde (Bertel Thorwaldsen) och Tjugo-

ämminstone kan på detta sätt en mängd öswenska uttryck undwiskas, t. ex. „pojle“, „truede“, (hotade); „stak“, (ståt); „blader“, (blad); „muslinger“, (muslor); „spännerne med watten“, (wattenämbaran); „holteråd“, (släder); „hustrur-na buro deras (sina) minsta barn,“ o. s. w. o. s. w., hwilka hwimla i denna öfwersättning.

femte (En Moder). Å:s sångmä är här ett leffullt, naivot barn med ofskaldsfullt hjerta och klara, sföna ögon.

Ref. afflutar här en anmälan, som kanske äfwen genom sin längd ökat antalet af sina fel. Men det war med en aftningsfull uppmärksamhet som Ref. började läsningen af denna kalender, ty för öf i Upsala war den ett sändebud från brödra-universitetet och dess wittra ungdom. Det war med en glad tilsfredsställelse, som han stannat isynnerhet wid *H. S—gs, T—ns* och *Talis Qualis'* stycken, ty nog anar han, hwad af dessa unge män en dag mände blifwa, "hwar de så länge lefwa." Den förstnämdes friska öga för naturens behag, hans rena, mjuka pensel, hans milda, sommarföna kolorit gifwa åt hans målningar en egen ton af frid och fågring. På de båda sednare kunde lämpas, hwad den gamle filosofen sade om sina lärjungar: den ene behöfwer en sporre, den andre en tygel. En sporre, dock en af det rödaste guld, wille Ref. såsom bragelön tilldömma *T—n*: må denne skald förstå gåfswans wänliga mening, må han inse det orätta deri, att skrifwa så wäl och skrifwa så litet! Aldrig i sanning kunna wi wara belättna med endast ett stycke om året, helst när detta är så kort som "Gadertysen" eller "Frihetsfokarden." — Den mythiska pegasen, sådan Greferne tänkte sig den, hade både wingar och tygel, såsom symboler af en konst, den der äfwen i sin eldizaste ingifwelse war mächtig sig sjelf. Men hwem tillkommer här denna tygel? *Talis Qualis* är kraftfull och glad, men orolig och stormande, han är protestantiskt öppen och klar, men och protestantiskt hård och styf. Hans folgia är ingen "skaldeduswa," utan en "stormfogel" som "refer sina wingar, att

"tankens djupa werldshaf fri befara."

Men — kära Referent! hwem är wäl du, som i denna ton wägar tala om sporrar och tyglar? Lyssna du, och påminn endast om skaldens wackra och fanna ord:

"Det bor ej någon sångargud i stormen,
Han bor i lugnet, lugnad sjelf och fri.
Han jemnar lanternerna, han rundar formen,
Om han skall lägga ned sin själ deri."

Upsala, Mars 1841.

C. J. B—n.

Historisk Tidsskrift utgivet af den danske historiske Forening, ved Selskabets Bestyrelse. Redigeret af C. Molbech. Første Bind. 1840. Andets Binds første Hefte. 1840.

(Forts. fr. föreg. Nr.)

Prof. Geijer har i en disputation "de colonia Suecorum in Helvetiam deducta" sökt skänka den här äberopade traditionen historisk tillvaro, derigenom att han med Lodbrosfagans berättelse om Lunes och Wisfelsborgs förhärjning af Lodbros söner combinerar hvad frankiska annaler och Olof Tryggwason's saga förtälja om normannatågens härjningar wid Rhen och Mosel. Det förmodas nemligen, att när hufvudhären drog sig tillbaka för de starka rustningar, som företogos af franska konung Carl den tjocke, hade enskilda skaror wandrat söder ut, och sedan anländt till Arcantonerna. Schiern anmärker mot de slutsatser, hwartill denna combination berättigar, att Olof Tryggwason's saga är wid detta tillfälle mindre tillförlitlig, och har troligen från sydländska chronister hämtat sin berättelse. Frankiska annalister låta Hasting och Björn Jernsida eröfra Luna år 856; men att Wislisburg intogs, derom nämna de ej ett enda ord. De förut citerade krönikor, som tros hafwa varit källan för hvad Olof Tryggwason's saga berättar om härjningstågen längs Rhen och Mosel, hänföra dessa tilldragelser till år 881. Skiljaktighet i tidsbestämningen hos de olika chronisterna wisar, att det war två olika tåg, som företogos till Rhen och till Luna. Och det sednare skedde till sjös. — Det medgifwes, att swårigheter möta för antagandet af en combination, som onekligen har mycket för sig. Det är omöjligt, att i dylika undersökningar hinna till mera än en större eller mindre sannolikhet. Ytterst swag är den förslagsmening, som Schiern will låta träda i stället för en i århundraden gångbar tradition om en skandinavisk utvandring till ur-cantonerna. Han framkastar en hypotes, att enskilda skaror af de från Rhetien fördrifna Ost-Göter tagit sin tillflykt till Schwäg, Uri och Unterwalden, och att sagnet om det lyckade pilskottet tillhörde den trets af forntidsminnen, som skänkte ämnen åt folksången, och om hvilka antydningar finnas hos Jordanes (Sfr Schiern, I. c. s. 92—95).

Äfwen utan att förena sig med S. i afseende på det resultat, hwartill denne författare kommer i sin undersökning, kan man ej undgå att erkänna och högakta den skarpsinniga kritik, som wisat sin förmåga i ordnandet

af ett widsträckt material, och den träffande blick, med hwilken han pröfwar uppgifternas tillförlitlighet, sagoämnets frändskap eller skiljaktighet, bestämmer hwilken tidsfärg som är den äkta, och i hvad mån gamla källor eller en sednare bearbetning riktat historien med beståndsdelar, hvilka wid närmare påseende möjligen kunna anses tillhöra ett främmande område.

Till hvad reban är anfördt rörande denna monographi bifogas en enda slutanmärkning. Hr S. will från Skandinavien härleda sagoämnet i den engelska ballad, som frejdar de fridlösas lyckliga målfjutning, men är ovis, antingen sången bör härledas från den tid som föregick eller efterföljde nordmanniska eröfringen. Ostridigt förskrifwa sig de nordiska rikenas folkwisor, (åtminstone i deras nuvarande gestalt), från trettonde, till och med från fjortonde århundradet; och då hade för flera sekler tillbaka den förbindelse afstannat, som, medan det anglosachsiska riket ännu ägde bestånd, öppnade ön för ett skandinaviskt inflytande. Språkförlusten, för att ej nämna politiska förhållanden, måste lägga hinder i vägen för ett utbyte af traditionens och folkwisans minnen den tid, då folkpoesien antog en form, som blifwit bewarad åt efterwerlden. Under anglosachsiska perioden war beröringen liflig, men folkwisans tid hade ej ännu inträdt, och olifheten af den karakter, som är egendomlig för anglosachsiska och fornnordiska diktkonsten förbjuder att tänka på något lån, eller en främmande inverkan. (Sfr Schiern, s. 60—63).

Det band af historiska föreningens tidsskrift, som här anmäles, innehåller följande afhandlingar. "Om Bryderne, en egen Klasse af den danske Bondestand i Middelalderen af Prof. H. M. Belschow." "Efterretning om Dalby Kirke og Kloster i Skaane af C. G. Brunius, Prof. wid Lunds Univerf." "Ethnographisk Skizze af en jydsk Hebe-Egn i Lystrup-Herred af C. Molbech." "Spöttrup Gaard i Salling med en Tegning i Steentryk, och med nogle Ord om gamle danske Herregaarde af C. Molbech." "Om Rigsdage og Provindsialforsamlinger samt Rigs Raadet i Danmark fra det 13. de Aarhundrede indtil Statsforandringen 1660, af J. E. Larsen." "Om de danske Kongers personlige Deeltagelse i Retspleien fra de äldste Tider indtil den nuwärende Tid, af J. E. Larsen." "Pesten i Helsingör og Kiöbenhavn 1710 og 1711. En historisk Beretning af Dr. J. B. Mansa." "Strup By-Lov og Gildeskit 1598. Meddeelt efter Originalen af C. Molbech." "Efterretning om Gurre-Slot i

Skjalland, af M. N. Rasmussen. Hertil en Grundtegning over Slottet, efter de opgravede ruiner." Sedan följa recensioner och "litteraire Esterretninger."

Vi stola i förbigående kasta en blick på en och annan af dessa specialundersökningar. Afhandlingen om Bryderne utmärker sig för lärdom och kritisk noggrannhet. Förf. har ej haft många bidrag uti de källor, der man bordt wänta upplysningar öfwer föreliggande ämne; men förf:s widsträckt bekantskap med medeltiden sätter honom i tillfälle att genom en kritisk combination af uppgifter öfwer beslägtade ämnen sprida ljus öfwer föremålet för hans bearbetning. Prof. B. nämner de författare, som före honom behandlat samma ämne, och anmärker de hinder, som förswärat lösningen af deras uppgift (s. 113, 114).

Ordet Bryde (Bryti) härledes från det fornmordiska brytia (anglosachs. bryttan), "der svarer lik vort endnu brugelige bryde, men tillige har Bemærkelsen, at dele, (Fønderlemme i flere stykker)". Bryde betecknar således en som delar ut någonting, en hushofmästare, eller förvaltare. Hushofmästaren war den förnämste af tjenstefolket. Stundom war han träl, stundom tillhörde han de frias stånd. Den förvaltare, som konungar, biskopar och rikets första män förordnade att föreslå landtbruket på deras afwelsgårdar, kallades Bryti; på latin villicus. Detta war denna benämnings äldsta betydelse, som sedan kom ur bruk redan före 13:de århundradet, då den endast benämndes bryti, som till hälftenbruk öfwertog en annan jordegares egendom. För att närmare uttrycka detta förhållande, kallade man den förstnämnde "Fælugs bryti." (s. 116). Sedan utreder Förf. de olika wilkor, hvilka bestående deras inbördes rättigheter, som träd i "Fælledskab." Arfjord kunde aldrig delas, men köpt jordegendom och lösören kunde gå till delning mellan dem, som ingått öfwerenskommelse om gemensamt nyttjande af samma fastighet. Bryten flyttade med sitt hushåll till den egendom, som han åtagit sig att sköta, och hans andel i sjelfegarens lösörebo bestämde wanligen efter den anpart, som han bragte in i boet. Hade Bryden egen jord, förpaktade han wanligen bort denna (s. 121). Med förändrade tidsförhållanden förändrades äfwen Brydens och Jord-Drottens inbördes ställning. Ett större antal egendomar hopades i några få betydande slägters händer; och då drogo jordegarne omkring på gästning i de sårskilda landsorter, der de hade spridda hemman, och då dessa stora wanligen omgäfw sig med en talrik, wäpnad skara, dröjde

de ej särdeles länge på hwarje mindre egendom, heldst dennas aflastning ej länge kunde underhålla ett större följe; isynnerhet då en andel af gårdens inkomster war beständ åt Bryden. Till biträde åt Bryden wid jordens odling och wid hösten beständes på större egendomar en del torpare, Gaardsædemænd, eller Junesmænd." (s. 122). De Bryder, som hörde under klostren, erlade en afgift i naturalier, som närmade deras ställning en landbos.

Sättet hwarpå konungens embetsmän erhöilo sin aflöning, gjorde "konungs brytia" till länsinnehafware; och man kan tänka sig den sistnämde dels såsom förvaltare af kronoegendomarne, dels såsom "fælleds bryde." Några inkomster tillerkändes naturligtwis lantagaren såsom lön. För det återstående borde han bidraga till konungens och hofwets underhåll, medan konungen med sitt följe war på resor, och gästade hos sina länsmän. För att konungen skulle kunna herbergas, ansgos de större gårdarne till säte för länsmännen. — Hvad beträffar Bryderns rättigheter såsom statsborgare, så war en Bryde sin familjs "Berge." Men han war ej "Berge" för den egendom, hwilken han hade gemensam med jord-drottens. Han kunde wälas till "Sandemand;" men ej till "Manning."

För öfrigt hade benämningen Bryde ursprungligen flera bemärkelser; men war i trettonde århundradet inskränkt till de jordbrukare, hwilka karakteriseras såsom "fælleds bryder." (s. 141). Sedan då större egendomar hopades, och adelsmannen befästade sig på herregårdarna, upphörde gästningen, och Brydernes ställning till den adlige egendomsherren blef den samma, som förut till klostren, (s. 143). Småningom indrogos Bryderns hemman under herregården, eller ock fördeltes de på hofwerigörande "Fæstebønder." Några af öfwannända hemman såldes, och köparne kallades "Fribryder," eller "selweierbryder." För att få skattefriheten för adelns bönder utsträckt, upprättades uti flera socknar en hufwudgård, till hwilken de omkringboende bönderna skulle göra hofweri, då de åtnjöto skattefrihet. Dessa egendomar kallades "Hoygaard" och äro bland de få "Brydegaard" der endnu er tilbage"

Den beskrifning, som är egnad åt Dalby kyrka, redogör för arkitekturen, för kyrkans öden och de fornminnen, hwilka blifwit bewarade från förödelse. Till dessa hör den lifsten, som skall hafwa hwilat öfwer Harald Heins graf. Stenen utan inskrift är prydd med ett kors, som är infattadt i en ring. Dessa tes-

ken tillhöra symboliken på liststjärnorna från 11:te och 12:te århundradet. K. Carl XII lät uppmura en fot till grafstenen. Nära Dalby kyrka står en s. d. klosterbyggnad, som haft elwa celler, utom refectorium och en annan större sal. Nu är nedra våningen förvandlad till bränneri, och den öfra till sädesmagasin. Rika härjande har tiden varit fram öfver sjelfwa helgedomen. Flera hwall af kyrkan instörtade i början och medlet af förra århundradet. De medel, som K. Carl XI bestämt för Dalby kyrkas underhåll, blefwo aldrig utbetalta, och af de rika besittningar, som wid reformationstiden seculariserades, lemnades ej så mycket qwar, som erfordrades, för att förebygga helgedomens öfvergång till en ruin. Under catholska tiden war Dalbys andliga stiftelse ett medeltung mellan ett capitel och ett kloster; föreståndaren nämnes både Präpositus och Prior. Flera med anseende för lärdom och duglighet förekomma i tideböckerna. Då reformationen prisgaf clericiets rikdomar, fick Anders Bilde Dalby klostergods i förlänning, med wilkor att underhålla Präpositus och conventsbröderna. Äfwen uppgifwes beloppet af hwad han anslog till deras underhåll. Deremot skulle klosterbröderna bestrida gudstjensten i Dalbys, Helligstads (Hellestads) och Bunderups kyrkor. Kyrkans dyrbarheter i guld och silfwer blef Anders Bilde under Grefwefjeden twungen att till Grefwe Christoffer af Oldenburg utleswerera, med undantag af fem kalkar, hwilka ej kunde undwaras. Uttrycket förbjuder att ingå i en ytterligare redowisning för en afhandling, som måste wara wälkommen för alla, hwilka blifwit bekanta med författarens större arbeten i antiquarisk och arkitektonisk riktning. Flera intressanta urkunder om klostrets secularisation och om kyrkans klenoder, som Prof. Brunius tillstått historiska föreningen, få en plats i "det Danske Magasins 3:die Hefte, 1:ste B.d."

Uti "Skizze af en jydsk Hedeægn" tecknar JustitieRådet Molbeck öfildigheten och tystnaden på de ljungbewärdta, widsträcktta hedarne, der alla naturljud förstammats, och der ett intryck af strängare alswar bemäktigar sig människosinnet. Folklynnat, sederna, lefnadsättet, högtider, folknöjen, hwad som återstår af en aldrig widspelse, och egendomligheten hos folkkaeser, hwilka i en ödslig hembygd äro utestängde från hela den yttre werlden, allt detta beskrifwes med en äskädighet, som ökar intresset af en skildring, från hwilken ej obetydliga bidrag äro att hämta för den författare, som will teckna ett folkliif i sin karakteristiska egendomlighet. Möjligen kan likwäl en efterförord göras på detta fält,

enär förf. ej sjef varit i tillfälle att någon längre dit wistas i de trakter, hwilka han beskrifwer. En rec. uti Maanedeskrift f. Litt. har ej funnit sig tillfredställd af de agronomiska upplysningar, hwilka i förbigående fått sin plats i den här anmälda teckningen af Lysgaard's naturmärkwärdigheter. Recensentens anmärkningar bifogas i tidsskriftens II B. 1. h.

(Slut följer).

Gustaf Vasa. Skaldestycke i Fyra sånger. Af Sofia Henrika Hollander. Belönt af Svenska Akademien den 20 Dec. 1840. Stockholm, Hörberg'ska Boktr. 1841, 35 sidd. 8:o. (Priset 16 sk. B:ko).

Gustafs hjertelig skildras här, från hans bortförande till Danmark till och med hans fröning. Anordningen af de särskilda tablorna är förtjensfull, bilderna klara och wäl utförda, och Förf:s språk eger en styrka och klang, som anstår ämnet. Stundom faller hon wäl in i en kall deklamation, och hennes stil lider här och der af en wif widlyftighet. Intet mer än namnet på titelbladet föräder, annärkningswärdt nog, författariinnan. Bland uttryck, som misshagat oss, må här endast nämnas: "Erens stam står trygg, fast stormens hand den stolta hjesan bockar" (sid. 4), hwilket må räknas till de eljest fataliga "bockarna" mot grammatiken och ordboken, och sid. 18, der Gustaf säges dröja i Lyved "för att swasla hämnens wiggar," hwilket är egentligt och dephatom låter nästan helfwetiskt. För att i allmänhet ge läsaren ett prof på på Förf:s stil, låna wi ur första sången twenne verser, hwilka föregå skildringen af Gustafs flykt från Kallö:

— — Men re'n i böljan speglar
Den sista stjernan, flyende, sitt tåg,
Och morgonrodnan i sitt guldskepp seglar
Med purpurwimpel öfwer österråg.
Derute re'n en wingad skara hoppar
Och helkar dagens gryning utan sorg.
I blomstrens kalkar glittra daggens droppar,
Och manen sjunter bortom skogens toppar:
Men allt är yst ännu i Kallö borg.

Då faller, prächtig, som i morgonwäkten
En silfwerdimma från en hertulsfod,
Från hjertens skuldra ned den rika drägten
Och riddartedjans gylldene klenod.
Der stolta bröstet intet pansar höljer,
Af ingen hjälm är pannans hwall betäck.
Och intet stal wid krigarns sida följer.
I edalmannens ringa strud sig böljer
Den swenska Delt, den nye Engelbräck." —

C. J. B—n.

Nr 25 af denna tidning utgifwes Lördagen den 17 Juli.

Lund, tryckt uti Berling'ska Boktryckeriet, 1841.

